

Research Article

Vol. 30, No. 24, Fall-Winter 2023, p. 143-153

Economic Analysis of Criminal Sanction in Drug Crimes: A Case Study of Convicts in Mashhad

Hamidreza Mirzajani^{1*} , Mohamad Jalali²

- 1- Assistant Professor, The Islamic Azad University, Mashhad Branch, Mashhad, Iran.
(*- Corresponding Author Email: drmirzajani@yahoo.com)
- 2- Phd Student, The Islamic Azad University, Mashhad Branch, Mashhad, Iran.

Received: 28 October 2023
Revised: 26 December 2023
Accepted: 28 February 2024
Available Online: 28 February 2024

How to cite this article:

Mirzajani, H.; Jalali, M. (2023). Economic Analysis of Criminal Sanction in Drug Crimes: A Case Study of Convicts in Mashhad. *Encyclopedia of Economic Law Journal*, 30(24): 143-153.

(In Persian with English abstract).

<https://doi.org/10.22067/economlaw.2024.83989.1306>

1-INTRODUCTION

Criminals often engage in a calculated assessment of the potential gains and risks before committing a crime. This process, akin to a cost-benefit analysis, involves weighing the benefits they anticipate from the criminal act against the potential costs they might incur. Benefit can be Financial Gain: Criminals consider the monetary rewards they expect to receive. Whether it's stealing valuables, selling drugs, or committing fraud, the lure of financial gain motivates their actions. Emotional Satisfaction also can be another form of benefit. Some criminals derive satisfaction from revenge, power, or thrill-seeking. These psychological benefits can be equally compelling. In the other hand, committing crime has some consequences. The most important one is Risk of Detection; Criminals evaluate the likelihood of getting caught. The higher the risk, the less attractive the crime becomes. The potential penalties are substantial too—fines, imprisonment, or even capital punishment—weigh heavily. The longer the sentence, the greater the cost. Based on this criminal analysis, Policymakers often rely on heavy punishment as a strategy to combat crime, like the same thing Iran's Criminal Justice System did in order to reduce the drug crime rate. It chose the most serious punishment: execution, but was it effective?

2-PURPOSE

Criminal strictness in drug crimes and the relative retreat of the Iranian legislature in the face of heavy punishments such as death in 2016 require that the issue of the effectiveness of criminal enforcement be examined from the perspective of those convicted of crimes in this area. Therefore, the present research seeks to analyze the economic analysis of criminal enforcement in drug crimes.

3-METHODOLOGY

This research is descriptive-exploratory in terms of its applied nature and methodology. To assess the economic analysis of punishment by criminals, individuals convicted of drug-related crimes were systematically identified. The statistical population of this study comprises all individuals with a definitive history of drug-related convictions in the city of Mashhad. Given the lack of precise information on the number of convicts, a sample size of 160 individuals was selected from the accessible population. The data collection tool in this study was a researcher-designed questionnaire, which underwent content and face validity confirmation through expert opinions. Its reliability was calculated using Cronbach's alpha coefficient, resulting in 0.89. For data analysis, various statistical methods such as t-tests, ANOVA, and basic statistics like mean and standard deviation were employed.

4- FINDINGS

Based on findings from convicts' opinions on drug-related matters, criminals involved in drug crimes perceive the costs of long-term imprisonment and asset forfeiture to be greater than execution. Surprisingly, this contradicts the conventional assumption that the cost of execution outweighs any other crime. Therefore, when assessing the benefits and desirability, it is essential to consider the context and specific circumstances rather

than treating criminals as abstract and fixed entities. In practice, the utility versus cost trade-off is evaluated by criminals on a case-by-case basis, accounting for situational factors. Also, statistical analysis showed that with increasing age, level of education and history of committing, attention to economic analysis of punishments is done more accurately.

5-CONCLUSION

The main idea behind proponents of deterrence theory is that the threat of punishment serves as a deterrent to potential criminals. This economic perspective analyzes criminal behavior by treating criminals as rational actors who weigh the benefits of committing a crime against the associated costs. If the perceived benefits outweigh the costs significantly, the decision to commit a crime becomes more likely.

While the costs of committing a crime extend beyond the direct expenses imposed by the criminal justice system, the most critical factor in these calculations is the certainty of being caught. In a broader context, the concept of deterrence encompasses various actions within the criminal justice system that ultimately lead to punishment. These actions include detecting crimes, apprehending criminals, imposing penalties, and executing sentences. Both the costs related to the criminal justice system and the ordinary costs of crime are considered in this basic model. Importantly, the perception of risk during the evaluation process differs from the general perception of risk. Among the risks associated with detection, punishment, and execution, the relative impact of each varies. Additionally, the levels of risk aversion and risk tolerance among criminals play a significant role. Therefore, prioritizing certain benefits over costs is subjective, and individuals' satisfaction reflects their mental image of the prioritization. In other words, whether this choice is rational or not depends on a precise understanding of the convict's information, preferences, and attitude toward risk. Consequently, stating whether this decision is rational or not hinges on these specific factors.

Keywords: Economic Analysis of Punishment, Execution, Drug Crimes, Confiscation of Property.

مقاله پژوهشی

دوره ۳۰، شماره ۲۴، پاییز و زمستان ۱۴۰۲، ص ۱۵۳-۱۴۳

تحلیل اقتصادی ضمانت‌اجراهای کیفری در جرایم مواد مخدر:

نمونه پژوهی محکومان شهر مشهد

حمیدرضا میرزاجانی^{۱*}، محمد جلالی^۲

پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۰۹

دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۰۶

چکیده

سخت‌گیری کیفری در جرایم مواد مخدر و عقب‌نشینی نسبی قانون‌گذار ایران در قبال مجازات‌های سنگین همچون اعدام در سال ۱۳۹۶، اقتضای آن را دارد تا مسئله کارایی ضمانت‌اجراهای کیفری از دریچه محکومان به جرایم این حوزه نیز بررسی شود. بدین ترتیب، پژوهش حاضر به دنبال تحلیل اقتصادی ضمانت‌اجراهای کیفری در جرایم مواد مخدر است. جامعه آماری این پژوهش، محکومان به جرایم مواد مخدر در سطح شهر مشهد هستند که حداقل یک سابقه محکومیت قطعی دارند. با توجه به سختی دسترسی به جامعه محکومان، با استفاده از روش نمونه‌گیری جامعه در دسترس، ۱۶۰ نفر به‌عنوان حجم نمونه نهایی انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این مطالعه، پرسش‌نامه محقق ساخته بود که روایی محتوایی و صوری و پایایی آن تأیید شد. بر اساس یافته‌ها، بزهکاران در تحلیل‌های اقتصادی در باب هزینه‌های جرم بیش از همه به پیامدهای حبس بلندمدت، مصادره اموال، اعدام و در نهایت، حبس کوتاه مدت توجه می‌کنند. همچنین تحلیل‌های آماری نشان داد که با افزایش سن، میزان تحصیلات و سابقه ارتکاب، توجه به تحلیل‌های اقتصادی از مجازات‌ها به‌صورت دقیق‌تر انجام می‌شود.

کلیدواژه‌ها: تحلیل اقتصادی مجازات، اعدام، جرایم مواد مخدر، مصادره اموال.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. استادیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مشهد، مشهد، ایران.

(نویسنده مسئول: drmirzajani@yahoo.com)

۲. دانشجوی دوره دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مشهد، مشهد، ایران.

مقدمه

چون بزهکاران مجنون، دیگر بزهکاران با سنجش هزینه‌ها و فواید ارتکاب جرم و به‌کارگیری تحلیل‌های هزینه-فایده به سوی ارتکاب جرم حرکت خواهند کرد (Siegel, 2011, 35). آدام اسمیت^۸ اقتصاددان اسکاتلندی قرن هفدهم نیز نظریه‌های اقتصادی خویش را بر اساس نظریه انتخاب عقلانی تبیین کرده است. وی معتقد است انسان‌ها به واسطه نیروی عقلانی و بر اساس سلیق شخصی، قادرند حداکثر سود را در روابط اجتماعی و اقتصادی خویش به دست آورند. بنابراین، در قلمرو حقوق کیفری، نقطه آغازین نظریه انتخاب عقلانی، معقول و محاسبه‌گر پنداشتن بزهکاران است. بر این اساس، رفتارهای مجرمانه محصول نهایی تصمیمات حسابگرانه بزهکاران است. لذا، جرم محصول انتخاب افراد است و تصمیمات جنایی محصول محاسبه به شمار می‌آیند.

با وجود آن که نظریه انتخاب عقلانی اغلب در حوزه بزهکاری اقتصادی مورد توجه قرار گرفته است، اما کاربرد آن در جرایم مواد مخدر می‌تواند حاوی ایده‌های جدید باشد؛ زیرا مفهوم مزایا و مطلوبیت را نمی‌توان در خصوص مجرمان انتزاعی و ثابت تلقی کرد، بلکه در ارزیابی‌ای که توسط بزهکار صورت می‌گیرد، فایده و هزینه به صورت موردی و موقعیتی سنجیده می‌شود. به عبارت دیگر، آن طور که برخی نویسندگان اشاره کرده‌اند اولویت دادن به برخی مزیت‌ها به نسبت هزینه‌ها و رضایت مندی افراد از ارتکاب جرم ناشی از تصویری است که در ذهن آن‌ها شکل می‌گیرد. بنابراین، گفتن اینکه این انتخاب عقلانی بوده یا خیر به شناختی دقیق از اطلاعات شخص مرتکب، ترجیحات او و نگرش او نسبت به خطر بستگی دارد. در جرایم مواد مخدر به جهت غیرقانونی بودن عرضه و تقاضا در ایران و جمعیت قابل توجه معتادان، سود ناشی از قاچاق بسیار بالا است. برای نمونه، فقط در خصوص تریاک، ۱۵۰۰ تن تریاک سالانه در کشور مصرف می‌شود که ارزش آن حدود ۳/۵ میلیارد دلار است. این مبلغ بین فروشندگان، واردکنندگان، حاملان و دیگر عوامل که حلقه اتصال تولید به مصرف هستند، توزیع می‌شود. بدیهی است در خصوص هروئین، مورفین و روانگردان‌ها نیز رقم قابل توجه خواهد بود؛ زیرا قیمت آن‌ها از تریاک معمولاً بالاتر است. با این وصف، چنانچه خطر دستگیری و کشف - که موضوع جرم را منتفی و اصل مواد مخدر را توقیف و هزینه دیگری را بر مرتکب تحمیل می‌کند - پایین باشد کفه فایده بسیار سنگین‌تر از هزینه خواهد بود. (Haddadzadeh et al, 2019: 24)

سیاست کیفری ایران در قبال جرایم مواد مخدر سیاست سخت‌گیرانه و مبتنی بر شدت عمل کیفری است؛ تا جایی که

علم اقتصاد با خوانش‌های گوناگون آن در اواخر قرن بیستم به شکل وسیع به گرایش‌ها و عرصه‌های غیر اقتصادی راه پیدا کرده است. در حال حاضر، سنتزهای فراوانی از حوزه‌های معرفتی اقتصاد در قالب اقتصادهای مضاف مانند اقتصاد توسعه، اقتصاد ورزش، اقتصاد آموزش و پرورش، اقتصاد دموکراسی، اقتصاد زنان و «حقوق و اقتصاد» یا «حقوق اقتصادی» شکل گرفته‌اند (Yadipour, 2010, 58). راه‌یابی اقتصاد به حوزه حقوق موجب می‌شود که اساس اقتصاد که انتخاب کردن است، به تمام کنش‌های انسانی راه پیدا کند. این راه‌یابی موجب می‌شود رفتارهای غیربازاری یا غیراقتصادی مانند ارتکاب جرم در قلمرو اندیشه‌های اقتصادی که مستلزم حسابگری بازارمحور است، قرار گیرد (Wilkinson, 2012, 32).

تحلیل اقتصادی جرم^۱ که از آن به‌عنوان اقتصاد جرم^۲ نیز یاد می‌شود، رویکرد اقتصاددانان به مقوله جرم و مجازات را توضیح می‌دهد. این نحله فکری، ریشه در افکار اقتصاددانانی نظیر «سزار بکاریا» و «جرمی بنتام» در قرن هجدهم دارد که از آن به رویکرد مطلوبیت‌گرایانه^۳ یا نتیجه‌گرایانه^۴ به جرم و مجازات نیز تعبیر می‌شود (Torny, 1998, 145). تحلیل اقتصادی جرم و مجازات پس از وقفه‌ای نسبتاً طولانی دوباره در اواخر دهه ۱۹۶۰ میلادی، توسط گری بکر و سایر اقتصاددانان احیا شد (Becker, 1968, 211). از آن پس، نقش و تلاش روزافزون پژوهشگران این حوزه در گسترش مرزهای پژوهش در این حوزه به چشم می‌خورد؛ به طوری که، امروزه دیگر تأثیر نتایج حاصل از این پژوهش‌ها در زمینه سیاست‌گذاری جرم و مجازات غیر قابل انکار است. سه فرض بنیادی در علم اقتصاد برای تحلیل رفتار اقتصادی شامل «رفتار حداکثرسازی^۵، تعادل بازار^۶ و ترجیحات با ثبات^۷» است که در مرکز رویکرد اقتصادی به رفتار مجرمانه قرار دارند. فروض بنیادی رفتار حداکثرسازی، تعادل بازار و ترجیحات با ثبات که بخشی از رویکرد انتخاب عقلانی هستند، توسط اقتصاددانان به‌کار گرفته می‌شوند تا تحلیلی سیستماتیک از جرم و رفتار مجرمانه ارائه گردد (Simonson and Tversky, 1992, 291).

این ایده که انسان‌ها با انگیزه کسب حداکثر سود، اعمال خود را سامان می‌دهند، ریشه در اصول علم اقتصاد دارد. بکر برنده جایزه نوبل اقتصاد معتقد است که جز در موارد استثنایی

¹ Economic Analysis of Crime

² Economics of Crime

³ Utilitarian

⁴ Consequentialist

⁵ Maximizing Behavior

⁶ Market Equilibrium

⁷ Stable Preferences

⁸ - Adam smith.

مواد مخدر ارزیابی کند. بر این اساس، پس از بیان مبانی نظری و روش پژوهش، یافته‌های تحقیق مطرح و در نهایت، نتیجه‌گیری ارائه می‌شود.

مبانی نظری

در راستای انجام این پژوهش، مهم‌ترین مبانی نظری به کار گرفته شده عبارتند عقلا نیت در نظریه‌های اقتصاد خرد، بازدارندگی و کنش‌گر عقلا نی.

عقلا نیت در نظریه‌های اقتصاد خرد

عقلا نیت از دیرباز یکی از زمینه‌های پژوهشی در علوم اجتماعی، فلسفه و دیگر رشته‌های علمی بوده و مورد تفسیر و بررسی‌های بسیار متعددی قرار گرفته و این موضوع، تحلیل آن را دشوار کرده است. اغلب برخی کژفهمی‌ها در مورد این موضوع وجود دارد که چه نوع عقلا نیتی مورد نظر اقتصاددانان است، به همین دلیل، بهتر است ویژگی‌های پایه‌ای عقلا نیت اقتصادی در چهارچوب مدل انسان اقتصادی یا نظریه انتخاب عقلا نی^۱ بیان شود.

نظریه انتخاب عقلا نی به شکل کنونی آن، یعنی به‌عنوان نظریه‌ای کاملاً فراگیر در مورد رفتار انسان، در ابتدا توسط گری بکر^۲ در میانه قرن پیش تکوین یافت (Becker, 1962, 11). او نخستین اقتصاددانی بود که به شکل سازگار و موفق، رویکرد اقتصادی (یعنی نظریه انتخاب عقلا نی) را برای دامنه گسترده‌ای از رفتارهای غیربازاری به کار گرفت. از زمان بکر، نظریه انتخاب عقلا نی مجموعه مؤثری از ابزارهایی است که اقتصاددانان برای کار روی فروض خود در اختیار دارند و می‌توانند بدون هیچ‌گونه محدودیت قابل مشاهده‌ای، پیش‌بینی‌های خود را در مورد «کسب‌وکار روزمره زندگی» و به‌طور کلی رفتار انسان ارائه دهند (Becker, 1962, 11). نظریه انتخاب عقلا نی در وهله نخست هنجاری^۳ و صرفاً در وهله بعد، توضیحی^۴ است. این موضوع، بدان معناست که پنداشته می‌شود این مدل هم به‌طور دقیق نحوه رفتار افراد را شرح می‌دهد و هم تجویز می‌کند که آنها برای رسیدن به اهداف عینی، باید چگونه رفتار کنند (Elster, 2009, 137).

انگلن یکی از پژوهش‌گران سرشناس اقتصاد خرد جهت درک عمیق مفهوم عقلا نیت اقتصادی، بین ارتباط اعمال و دلایل آنها و همچنین سطح خود دلایل تمایز قائل می‌شود و همین موضوع، از یک‌سو، موجب فهم بهتر و سهل‌تر مفهوم پیچیده عقلا نیت اقتصادی می‌شود و از سوی دیگر، نقد و بررسی موارد ضعف و قوت آن را از منظر رویکردهای مختلف آسان می‌کند. انگلن در مورد انسان اقتصادی چنین می‌نویسد:

حتی اعتیاد به مواد مخدر نیز در برخی حالات جرم‌انگاری شده است. این سخت‌گیری به صورت جرم‌انگاری‌های افراطی، تعیین مجازات‌های شدید مانند حبس‌های طولانی مدت، اعدام و شلاق و محدود کردن حقوق دفاعی متهم است. راهبرد کیفری دوگانه و تقسیم بزهکاران به دو دسته بزهکاران «پریسک، استثنایی، دانه درشت، خطرناک، مزمن» و بزهکاران «کم ریسک، معمولی، دانه ریز» در تمام مراحل دادرسی مانند کشف جرم، تحقیقات، صدور حکم و حتی اجرای مجازات حاکم است. توان‌گیری و خنثی‌سازی بزهکاران به مثابه خطرهایی شدید یا گاه معمولی برای جامعه کارکرد اصلی کیفر را در نگاه مدیریتی تشکیل می‌دهد. به همین دلیل، گروه نخست معمولاً از طریق حبس‌های طولانی مدت و حبس ابد یا مجازات شدیدتر اعدام از جامعه طرد می‌شوند و بزهکاران معمولی با برخوردی نرم و ملایم روبرو می‌شوند. (Zaman Zadeh, 2017, 145) هدف از اتخاذ سیاست کیفری سخت‌گیرانه در جرایم مواد مخدر در ایران، کنترل جرایم این حوزه بوده است. به عبارت دقیق‌تر، قانون‌گذار از طریق شدت عمل کیفری درصد بازدارندگی و تضمین اثربخشی مجازات بوده است. در جرم‌شناسی و سیاست جنایی میزان موفقیت سیاست‌های کیفری در بستر اثربخشی کیفر ارزیابی می‌شود. با این وصف، می‌توان اثربخشی مجازات را به مفهوم «میزان دسترسی نظام عدالت کیفری به اهداف از قبیل تعریف شده از رهگذر اعمال کیفر» دانست. به عبارت دیگر، در یک نظام حقوقی، سیاست‌گذار جنایی اهدافی را برای خود تعیین می‌کند و برای دستیابی به این اهداف تدابیری را اتخاذ می‌کند که یکی از این تدابیر اعمال کیفر است. بر این اساس، زمانی می‌توان از اثربخشی مجازات سخن گفت که اعمال کیفر توانسته باشد ولو به صورت نسبی آن اهداف را با کمترین هزینه محقق کند. بدیهی است مجازات تنها یکی از ابزارهای مواجهه با جرم است، اما اهمیت ارزیابی اثربخشی مجازات در مقایسه با دیگر تدابیر اتخاذ شده در مواجهه با جرم، به جهت ماهیت تعدی، محدودکننده و خلاف کرامت انسانی مجازات است، درحالی‌که تدابیر غیرکیفری در سیاست جنایی حتی در صورت مؤثر نبودن و درنهایت هدررفت منابع را به دنبال خواهند داشت. لذا، پرداختن به دو مقوله کارکرد مجازات و میزان تحقق آن کارکرد اهمیت دارد، به نحوی که احراز اثربخشی به مجازات وابسته به این است که ابتدا کارکرد اصلی آن مجازات به عنوان هدف ابتدایی آن مجازات شناسایی شود و سپس به ارزیابی میزان دستیابی به آن هدف پرداخته شود.

با توجه به شدت عمل کیفری در جرایم مواد مخدر و تأکید کارگزاران کیفری بر بازدارندگی مجازات‌های شدید از یک‌سو و بازظهور نظریه جرم‌شناسی عقلا نی در دوران مدرنیته کیفری، از سوی دیگر، این پژوهش درصد است تا در قالب یک فرایند تجربی، تحلیل اقتصادی مجازات را در بین بزهکاران جرایم

¹ Rational Choice Theory

² Garry Becker

³ Normative

⁴ Explanatory

خودداری کنند (بازدارندگی عام). در این بستر، ترس از کیفر یکی از عواملی است که می‌تواند تا حد زیادی موجب پیشگیری از جرم یا پیشگیری از تکرار آن شود. از این‌رو، بازدارندگی ناظر فرایندی است که در آن، از یک‌سو، تهدید به مجازات موجب می‌شود تا انگیزه ارتکاب جرم در بزهکار بالقوه از بین رود یا کاهش یابد و از سوی دیگر، ترس از مجازات به مثابه یک منبع امنیت باعث خنثی شدن منافع جرم می‌شود.

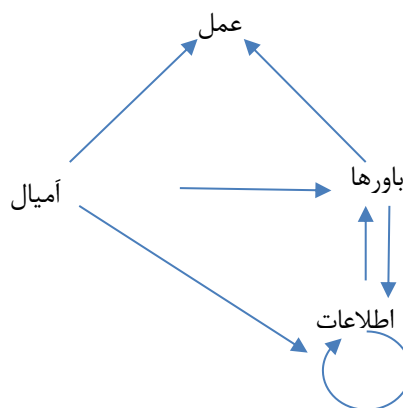
مکتب کلاسیک دو شکل از بازدارندگی را مدنظر قرار می‌دهد: نوع شخصی یا فردی و نوع عمومی یا اجتماعی. بازدارندگی خاص / شخصی / فردی در مورد افرادی به کار می‌رود که جرمی را مرتکب شده‌اند. ایده اصلی در این قلمرو آن است که درد و رنج، تنها به اندازه‌ای به کار گرفته شود که میزان لذت ناشی از جرم را خنثی کند. از سوی دیگر بازدارندگی عام / عمومی / اجتماعی به عنوان یک هشدار برای تمامی شهروندان است که از طریق اعمال مجازات بر بزهکاران نشان داده می‌شود. مشاهده فردی که به خاطر ارتکاب جرم مجازات شده یا شنیدن خبر مجازات شدن او موجب می‌شود تا دیگران به این نتیجه برسند که ارتکاب جرم سودمند نیست و خطر اجرای مجازات را به همراه دارد. همین مسئله در عمل موجب می‌شود تا افراد از ارتکاب جرم انصراف دهند. لذا، بازدارندگی عام ناظر بر کلیه شهروندان جامعه است؛ بدین معنا که صرف وجود مجازات در زرادخانه کیفری موجب می‌شود تا افراد مرتکب جرم نشوند. نظریه بازدارندگی عام ریشه در این ایده دارد که مردم از نقض قانون می‌ترسند؛ زیرا تحمل مجازات برای افراد هزینه‌بر و سخت است (Cameron, 1988, 23) در نقطه مقابل، بازدارندگی خاص یا بازدارندگی شخصی رویکرد فردگرایانه دارد؛ بدین معنا که بازدارندگی خاص از طریق اعمال مجازات بر بزهکار، او را از تکرار جرم بازمی‌دارد. به همین دلیل، یکی از مهم‌ترین معیارهای سنجش کارایی ارباب خاص، نرخ تکرار جرم است. در بازدارندگی خاص، این ایده وجود دارد که تجربه مجازات شدن موجب می‌شود تا افراد دوباره مرتکب جرم نشوند. ارباب خاص در تقابل با بازدارندگی عام که بزهکاران بالقوه را نقطه کانونی خود قرار می‌دهد، بر شخص بزهکار تمرکز می‌کند (Javan Jafari and Sadati, 2015, 67). بازدارندگی خاص در گام اول، تمایلات و زمینه‌های بروز رفتار مجرمانه را در فرد پیش‌بینی می‌کند و سپس، با در نظر گرفتن متغیرهای تسریع‌کننده جرم، مجازات بازدارنده را تجویز می‌کند.

کنش‌گر عقلانی

اولین و اساسی‌ترین فرض در تحلیل اقتصادی جرم و مجازات آن است که بزهکاران نیز مانند سایر عوامل اقتصادی دارای رفتار عقلایی هستند؛ بدین معنا که آن‌ها در تصمیم‌گیری‌های خود، جهت ارتکاب جرم بر اساس اطلاعات

«به‌طور کلی، می‌توان انسان اقتصادی را به‌عنوان یک فرد مجزا^۱ در نظر گرفت که در همه شرایط قصد دارد با انتخاب آزادانه بین اعمال جایگزینی که تمام هزینه‌ها و منافع مربوط به آن‌ها را محاسبه کرده است به نفع شخصی^۲ خود کمک کند» (Engelen, 2007, 16).

ساختار انتخاب عقلانی

بازدارندگی

بازدارندگی در فرهنگ آکسفورد، در معنای مانع شدن یا ممانعت به عمل آوردن از طریق ترس، به وحشت انداختن از هر چیزی و مهار کردن آمده است. در فرهنگ معین، بازدارندگی به معنای منع کردن و جلوگیری کردن تعریف شده است. از این‌رو، بازدارندگی یک استراتژی اجبارمحور است؛ زیرا از طریق به‌کارگیری بالقوه یا بالفعل زور رفتارهای افراد را هدایت می‌کند (Friedman, 2011, 51). در اصطلاح، بازدارندگی به معنای ترک یا کاهش رفتار مجرمانه به‌دلیل ترس از مجازات است؛ زیرا نظریه بازدارندگی بر این پیش‌فرض استوار است که بزهکاران بالقوه، همچون تمامی شهروندان بازیگران محاسبه‌گر هستند (Javan Jafari et al, 2016, 63) که با لذت‌گرایی عقلانی مرتکب جرم می‌شوند. بدین ترتیب، بازدارندگی از طریق افزایش هزینه‌های جرم، در پی آن است تا جرم را به گزینه‌ای غیر جذاب برای بزهکار تبدیل کند. بر اساس پیش‌فرض‌ها، ترس از مجازات و سنجش هزینه‌های اعمال کیفر موجب می‌شود تا بزهکار بالفعل و بالقوه از ارتکاب جرم انصراف دهند. لذا، در نظریه بازدارندگی، هدف از اعمال مجازات، اعاده نظم عمومی، سزادهی و اقتناع افکار عمومی نیست، بلکه فلسفه اصلی اجرای مجازات آن است تا مرتکب بالفعل و مرتکبان بالقوه از ارتکاب

جرم و تکرار آن خودداری کنند. بدین‌سان، هدف از اجرای مجازات آن است که بزهکار در آینده مرتکب تکرار جرم نشود (بازدارندگی خاص) و سایر افراد جامعه که توانایی ارتکاب جرم را دارند، از اعمال مجازات درس بگیرند و از ارتکاب جرم

¹ Isolated

² Self-interest

محقق می‌شود که فرد به بایسته‌های رفتار خود توجه داشته باشد.

با توجه به آن‌چه گفته شد، نقطه آغاز حسابگری، هدفمندی است. این هدفمندی چنان‌چه با ابزار مناسب و هم‌سو با موقعیتی باشد که فرد می‌خواهد در آن رفتار کند، حسابگری کامل رخ می‌دهد. کسی که در انجام رفتار، هدفی را پی می‌گیرد، نسبت به کسی که بی‌هدف رفتار می‌کند، حسابگر است. همین‌گونه کسی که افزون بر هدف ابزار مناسب با آن را برمی‌گزیند، نسبت به کسی که چنین نیست حسابگر است و در پایان کسی که هم‌سو با موقعیت موجود و به اقتضای آن رفتار می‌کند نسبت به کسی که هم‌سو نیست، حسابگر است. بدین‌سان، حسابگری یک مفهوم مشکک، مدرج و دارای مراتب است. شخص نسبت به یک مرتبه حسابگر و نسبت به یک مرتبه دیگر حسابگر نیست. حداقل حسابگری، هدفمندی است. بنابراین، حسابگری عبارت است از کنش هدفمند، همراه با ابزار مناسب و هم‌سو با موقعیت.

روش‌شناسی

این تحقیق، از نظر نوع کاربردی و از نظر روش، توصیفی - پیمایشی است. برای سنجش تحلیل اقتصادی مجازات توسط بزهکاران، محکومان جرایم مواد مخدر به‌صورت هدفمند شناسایی شدند. جامعه آماری این پژوهش را کلیه افرادی تشکیل می‌دهند که حداقل یک بار سابقه محکومیت قطعی به جرایم مواد مخدر را در شهر مشهد دارا هستند. با توجه به رقم سیاه جرم و عدم اطلاعات دقیق در خصوص میزان محکومان، بر اساس جامعه دردسترس ۱۶۰ نفر به عنوان حجم نمونه نهایی انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این مطالعه، پرسش‌نامه محقق ساخته بود که روایی محتوایی و صوری آن با استفاده از نظرات متخصصان تأیید و پایایی آن با ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۹ محاسبه شد.

جهت تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری مختلفی مانند آزمون تی و آزمون توکی و همچنین آمارهای پایه مانند میانگین و انحراف معیار استفاده شده است. آزمون تی یک آزمون استنباطی برای تجزیه و تحلیل داده‌های پارامتریک است. هدف آزمون تی بررسی تفاوت میانگین‌های دو گروه مستقل است. به عبارت دیگر از این آزمون برای ارزیابی شباهت میانگین نمونه با میانگین جامعه در مواردی که انحراف معیار جامعه نامشخص است، استفاده می‌شود. از آنجایی که توزیع تی برای نمونه‌های

کوچک با استفاده از درجات آزادی تنظیم می‌شود، این تست را می‌توان برای نمونه‌های بسیار کوچک استفاده کرد. این تست همچنین زمانی استفاده می‌شود که خطای استاندارد نمونه ناشناخته باشد و خطای استاندارد مشخص باشد. برای اعمال این آزمون، متغیر مورد مطالعه باید از نظر مقیاس فاصله و شکل

موجود خود اقدام به هزینه - فایده می‌کنند. با توجه به ناطمینانی^۱ موجود نسبت به موفقیت‌آمیز بودن ارتکاب جرم (بدین معنا که، فرد ممکن است دستگیر، محاکمه و مجازات شود)، هدف مجرمین بالقوه به‌صورت حداکثر کردن مطلوبیت انتظاری^۲ ناشی از ارتکاب جرم تعریف می‌شود. اجزای اصلی این تابع مطلوبیت انتظاری که می‌توانند بر تصمیم بزهکاران بالقوه، جهت ارتکاب و یا عدم ارتکاب جرم تأثیرگذار باشد، عبارتند از منافع حاصل از ارتکاب جرم، احتمال دستگیری و محاکمه و در نهایت، میزان مجازات در صورت دستگیری و محکومیت (Merle, 2009, 54). نکته مهمی که توسط اقتصاددانان بر آن تأکید می‌شود و زمینه‌های سیاست‌گذاری قضایی را فراهم می‌کند، آن است که با فرض ثابت بودن سایر شرایط^۳ افزایش در قطعیت^۴ (احتمال دستگیری و محکومیت) و شدت^۵ مجازات می‌تواند دارای اثرات کاهشی بر رفتار مجرمانه و در نتیجه کاهش عرضه جرم در جامعه باشد. به این ترتیب ایجاد بازدارندگی در بزهکاران بالقوه با افزایش قطعیت و شدت مجازات در مرکز تحلیل اقتصادی جرم قرار می‌گیرد اکنون سؤال اساسی که اقتصاددانان به آن می‌پردازند این است که، کاراترین راه برای کنترل و کاهش عرضه جرم در یک جامعه کدام است؟ در اینجا کارایی^۶ در مرکز توجه اقتصاددانان قرار می‌گیرد.

حسابگر صفت فاعلی و به معنای کسی است که هنگام تصمیم‌گیری به همه جوانب تصمیم دقت می‌کند و آن را می‌سنجد. همین‌گونه به معنای کسی است که به خطر یا دشواری کار خود توجه دارد و هوشیار است. حسابگری نام رفتاری است که فرد از روی آگاهی به نتایج آن، انجام می‌دهد، بنابراین، حسابگری ویژگی رفتار است که از آن انتزاع و فاعل عاقل به آن توصیف می‌شود. درباره این واژه اصطلاح علمی وجود ندارد.

با این همه، گونه‌ای نزدیکی میان آن و اصطلاح عقلانیت^۷ وجود دارد. عقلانیت، اندیشیدن، انطباق با قوانین خرد و

به‌کارگیری معیارهای عینی و منطقی در تنظیم روابط و حل مسائل است.

بر این اساس می‌توان گفت این دو واژه همراه و مستلزم یکدیگرند؛ چه این که به‌کارگیری معیارهای عینی و منطقی مستلزم هوشیاری و حسابگری است و حسابگری نیز هنگامی

¹ Uncertainty

² Expected Utility

³ Ceteris Paribus

⁴ Certainty

⁵ Severity

⁶ Efficiency

⁷ Rationality

وجود دارد که حداقل یکی از میانگین‌های گروه‌ها با بقیه متفاوت است. با این حال، این نتیجه مشخص نمی‌کند که کدام گروه‌ها با یکدیگر متفاوت هستند. برای رسیدن به این یافته باید یک آزمون تعقیبی انجام شود. یکی از متداول‌ترین آزمون‌های تعقیبی Tukey's Test است که در آن، مقایسه‌های دوتایی بین میانگین‌های هر گروه انجام می‌شود.

یافته‌های پژوهش

سؤال اصلی: وضعیت توجه به انواع مجازات‌ها در جرایم مواد مخدر توسط مرتکبان جرایم این حوزه به چه ترتیب است؟

توزیع آن نرمال باشد. آزمون تی تک نمونه‌ای به استنباط در مورد میانگین جامعه مربوط می‌شود. برای وضعیت یک نمونه، نگرانی معمول در تحقیق، بررسی معیاری از تمایل مرکزی برای جمعیت مورد نظر است. شناخته شده‌ترین معیارهای مکان، میانگین و میانه هستند بر این اساس، آزمون تی یک روش آماری است که برای بررسی تفاوت میانگین بین نمونه و مقدار شناخته شده میانگین جامعه استفاده می‌شود.

برای تعیین این که آیا تفاوت آماری معنی داری بین میانگین سه یا چند گروه مستقل وجود دارد یا خیر، از روش آماری واریانس یک طرفه استفاده می‌شود. اگر مقدار p کلی از جدول ANOVA کمتر از سطح معنی داری باشد، شواهد کافی

جدول ۱: مقایسه میانگین تحلیل اقتصادی مجازات‌ها

گروه	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	T	درجه آزادی	سطح معناداری
اعدام	۳/۹۹	۰/۴۷	۰/۰۶۷	۵/۸۴۶	۴۹	۰/۰۰۱
حبس بلندمدت	۴/۲۵	۰/۴۵	۰/۰۶۷	۳۰/۳۴۱	۴۹	۰/۰۰۱
حبس کوتاه مدت	۳/۶	۰/۲۶	۰/۰۳۸	۳۰/۳۴۱	۴۹	۰/۰۰۱
مصادره اموال	۴/۰۹	۰/۴۵	۰/۰۶۳	۱۰/۱۰۹	۴۹	۰/۰۰۱
کل	۳/۳۰	۰/۷۴	۰/۰۶۸	۴/۳۶۷	۱۴۹	۰/۰۰۱

ضمانت‌اجراهای کیفی در تمامی مجازات‌ها بیش‌تر از سطح متوسط است. لذا، بزهکاران در تحلیل‌های هزینه‌های جرم بیش از همه به پیامدهای حبس بلندمدت، مصادره اموال، اعدام و در نهایت، حبس کوتاه مدت توجه می‌کنند.

بر اساس یافته‌های جدول ۱ میانگین ارزیابی و توجه به هزینه‌های جرم در اعدام، حبس بلندمدت، حبس کوتاه مدت و مصادره اموال به ترتیب ۳/۹۹، ۴/۲۵، ۳/۶ و ۴/۰۹ است. چون t محاسبه شده از t جدول بزرگتر است، میانگین تحلیل اقتصادی

جدول ۲: آزمون تحلیل واریانس تحلیل اقتصادی مجازات‌های چهارگانه

بین گروهی	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری
بین گروهی	۷۹/۸۴۶	۳	۳۹/۸۳۱	۲۳۴/۲۴۵	۰/۰۰۱
درون گروهی	۱۲/۶۵۴	۱۴۸	۰/۱۸۱		
کل	۱۰۴/۵۰۰	۱۴۹			

معنادار وجود دارد. از این‌رو، برای تشخیص تفاوت میان انواع مختلف مجازات‌ها از آزمون توکی استفاده می‌شود. نتایج حاصل در جدول ۳ مطرح می‌شود.

یافته‌های جدول ۲ نشان می‌دهد مقدار F به دست آمده برابر ۲۳۴/۲۴۵ است که از مقدار بحرانی جدول بیشتر است ($p < 0/01$). لذا، در میان جامعه آماری در تحلیل اقتصادی مجازات‌ها تفاوت

جدول ۳: تفاوت بین گروه‌های مجرم‌ها در تحلیل اقتصادی مجازات‌ها

گروه	گروه	تفاوت میانگین	سطح معنی داری
اعدام	حبس بلندمدت	-۰/۵۴۵	۰/۰۰۱
	حبس کوتاه مدت	۱/۰۴۲	۰/۰۰۱
مصادره اموال	حبس کوتاه مدت	۱/۹۷۵	۰/۰۰۱

بلند مدت بیش از اعدام است. همچنین تحلیل اقتصادی بزهکاران از حبس‌های بلند مدت و حبس‌های کوتاه مدت متفاوت است؛ بدین معنا که بزهکاران پیامدهای مجازات حبس بلندمدت را

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد بزهکاران در تحلیل اقتصادی مجازات اعدام و حبس بلندمدت نظرات متفاوت دارند؛ بدین معنا که بررسی پیامدهای جرم در میان بزهکاران در مجازات حبس

اقتصادی مجازات مصادره اموال بیش از اعدام و حبس کوتاه مدت مدنظر بزهکاران قرار می‌گیرد.

بسیار بیش‌تر از حبس کوتاه مدت مدنظر قرار می‌دهند. همچنین تفاوت بین میانگین ارزیابی پیامدهای جرم میان مصادره اموال و اعدام و حبس کوتاه مدت نیز معنی‌دار است؛ بدین معنا که تحلیل

جدول ۴: تحلیل واریانس چندراهه در پرتو متغیرهای دموگرافیک

منبع	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	سطح معنی داری
جنس	۰/۴۴۱	۱	۰/۳۲۳	۰/۹۲۰	۰/۳۳۹
سن	۹/۴۵۱	۳	۳/۴۶۰	۹/۸۷۲	۰/۰۰۱
مدرک تحصیلی	۷/۳۲۱	۴	۱/۶۴۱	۴/۶۸۲	۰/۰۰۱
سابقه ارتکاب	۸/۹۷۰	۱	۱/۰۰۸	۲/۸۷۶	۰/۰۹۲
وضعیت خانوادگی	۰/۶۰۱	۱	۰/۶۰۱	۱/۷۱۵	۰/۱۹۳

مجازات بر حسب سن، سابقه ارتکاب و میزان تحصیلات معنادار است. آزمون زوجی ارائه شده در جداول ۵، ۶ و ۷ تفاوت بین گروه‌ها را مشخص می‌کند.

نتایج مندرج در جدول ۴ نشان می‌دهد که بین نمرات تحلیل اقتصادی مجازات بر حسب جنسیت و وضعیت خانوادگی تفاوت معنادار وجود ندارد. ولی تفاوت بین نمرات تحلیل اقتصادی

جدول ۵: آزمون زوجی مقایسه میانگین نمرات تحلیل اقتصادی مجازات‌ها بر حسب سن

سن	سن	تفاوت میانگین	سطح معنی داری
زیر ۲۰ سال (۲/۲۶)	۲۰ تا ۳۰ سال (۳/۱۵)	-۰/۷۲۱	۰/۰۰۱
	۳۰ تا ۴۰ سال (۳/۵۲)	-۱/۳۴۲	۰/۰۰۱
	بالای ۴۰ سال (۴/۲۱)	-۱/۹۶۵	۰/۰۰۱
۲۰ تا ۳۰ سال (۳/۱۵)	۳۰ تا ۴۰ سال (۳/۵۲)	-۰/۴۷۱	۰/۰۰۸
	بالای ۴۰ سال (۴/۲۱)	-۰/۰۴۵	۰/۰۰۱
۳۰ تا ۴۰ سال (۳/۵۲)	بالای ۴۰ سال (۴/۲۱)	-۰/۷۶۵	۰/۰۰۱

نتایج جدول ۵ نشان می‌دهد با افزایش سن، تحلیل‌های اقتصادی از مجازات‌ها دقیق‌تر انجام می‌شود.

جدول ۶: آزمون زوجی مقایسه میانگین نمرات تحلیل اقتصادی مجازات‌ها بر حسب تحصیلات

تحصیلات	تحصیلات	تفاوت میانگین	سطح معنی داری
ابتدایی (۲/۹۱)	لیسانس و بالاتر (۴/۱۸)	-۱/۱۹۷	۰/۰۰۱
سیکل (۲/۹۷)	لیسانس و بالاتر (۴/۱۸)	-۱/۲۰۲	۰/۰۰۱
دیپلم (۳/۲۴)	لیسانس و بالاتر (۴/۱۸)	-۰/۹۰۹	۰/۰۰۱

نتایج مندرج در جدول ۶ نشان می‌دهد که به موازات افزایش تحصیلات، توجه به پیامدهای جرم دقیق‌تر انجام می‌گیرد.

جدول ۷: آزمون زوجی مقایسه نمرات تحلیل اقتصادی مجازات‌ها بر حسب سابقه ارتکاب

سابقه ارتکاب	سابقه ارتکاب	تفاوت میانگین	سطح معنی داری
یک بار (۲/۹۱)	چهار بار و بیش‌تر (۴/۱۸)	-۱/۲۹۷	۰/۰۰۱
دو بار (۲/۹۷)	چهار بار و بیش‌تر (۴/۱۸)	-۱/۴۸۱	۰/۰۰۱
سه بار (۳/۲۴)	چهار بار و بیش‌تر (۴/۱۸)	-۰/۸۰۹	۰/۰۰۱

این راستا تأکید بر این ایده است که بدون ضرورت مراجعه به مطالعات تجربی، این یک اصل بدیهی است که مجازات اعدام، به عنوان شدیدترین مجازات، بازدارندگی بیشتری نسبت به مجازات‌های دیگر حتی حبس ابد خواهد داشت و در گام دوم تأکید می‌شود که وجود مجازات اعدام در قوانین دارای بازدارندگی

نتیجه‌گیری

در فلسفه مجازات، سودانگاران عمده‌ترین توجیه کیفر را بازدارندگی آن می‌دانند و بر این اساس شکل و میزان کیفر نیز توجیه می‌شود. مهم‌ترین کارکردی که حامیان مجازات اعدام به آن تمسک می‌جویند کارکرد بازدارندگی است. نخستین گام در

نمادین است و ضمن ایجاد این پیام برای جامعه که این جرم قبیح ترین جرم در سیاهه جرایم است و در مقابل آن هیچ انعطافی وجود ندارد، صرف وجود آن موجب ارباب عام می شود. گفته شده است «بازدارندگی در عین حالی که تلاشی برای توجیه و تبیین کیفر بر مبنای عقلانی و قابل فهم و مشروعیت بخش بوده از طرف دیگر تلاشی برای عرفی کردن مجازات و گریز از سلطه شریعت و فهم مذهبی در اروپای قرن ۱۷ و ۱۸ در توسل به مجازات نیز بوده است». فرض بنیادین نظریه بازدارندگی این است که مجازات به جهت ضرر و تبعاتی که بر بزهکار تحمیل می کند بازدارنده است و از این رو نظریه بازدارندگی از جمله نظریه های نتیجه گرا است. به هر حال، در خوانش های کلاسیک از بازدارندگی، قدرت اربابی مجازات و تأثیر آن بر پیشگیری از ارتکاب جرم در رابطه با عموم جامعه و پیشگیری از تکرار جرم امری بدیهی تلقی می شده است. با وجود مخالفت ها و چالش ها، نظریه بازدارندگی همواره جایگاه خود را حفظ کرده است، چراکه طیفی از حامیان با دیدگاه های متفاوت را دارد. از لیبرال ها که ناچار هستند به جهت فایده گرایی به بازدارندگی وفادار باشند تا بنیادگرایان و حامیان سیاست های موسوم به قانون و نظم به اصل نظریه بازدارندگی وفادار هستند. تنها سخن بر این است که کدام مجازات بازدارنده است و کدام نیست و با وجود بازدارندگی یه مجازات مضرات و آسیب های آن چقدر است و یا چگونه می توان بازدارندگی کیفرها را افزایش داد. سنجش نگرش بزهکاران نسبت به خطرات مجازات مستلزم ارزیابی مناسب مؤلفه هایی است که سنجش خطرات و زیان های مجازات را در ذهن افراد تحت تأثیر قرار می دهند. در این راستا، شناسایی مفهوم خطر هم از نگاه مرتکب و هم عموم افراد جامعه اهمیت دارد.

خطر مجازات شدن ایده اصلی مدعیان تبیین بازدارندگی مجازات بر اساس نظریه انسان اقتصادی است. رویکرد اقتصادی در تحلیل ارتکاب جرم مدعی است بزهکاران چونان کنشگرانی عاقل، فواید حاصل از ارتکاب را با هزینه ها می سنجدند و چنانچه کفه فواید سنگینی کند ارتکاب جرم قطعی است.

گرچه هزینه های ارتکاب جرم منحصر به هزینه های تحمیلی نظام عدالت کیفری نیست، اما مهم ترین آن که در محاسبات افراد

جایگاه ویژه ای دارد همین امر است. منظور از خطر مجازات شدن به طور کلی طیفی از اقدامات نظام عدالت کیفری است که در نهایت منجر به مجازات می شود. بنابراین، کشف جرم، دستگیری، مجازات و اجرا بخشی از این هزینه هستند. در الگوی بکر به هر دوی این هزینه ها، یعنی هم آنچه مربوط به نظام کیفری است و هم هزینه های عادی جرم، اشاره شده است. بدیهی است سایر هزینه ها جز آنچه مربوط به عملکرد نظام عدالت کیفری است موضوع بحث نیست. اینکه برداشت مرتکبان از خطر در فرایند ارزیابی از خطر با برداشت عمومی چه تفاوت هایی دارد و از میان خطرات مربوط به دستگیری، مجازات و اجرای کدام یک تأثیری بیشتر دارد و سطوح خطرپذیری و خطرگریزی مرتکبان در این میان چه جایگاهی دارد موضوعی است که پرداختن به آن به ویژه در میان مرتکبان جرایم مواد مخدر اهمیت دارد. با این حال، یافته های این پژوهش هم سو با دیگر مطالعات صورت گرفته نشان داد که کارایی مجازات اعدام با خلأ مواجه است؛ زیرا بر اساس یافته های حاصل از نظرات محکومان به مواد مخدر، بزهکاران جرایم مواد مخدر هزینه های مجازات حبس بلندمدت و مصادره اموال را بیش از اعدام می دانند. این حالی است که بر اساس پیش فرض های فایده باوران، سنجش هزینه های اعدام بیش از هر جرم دیگری توسط بزهکاران مدنظر قرار می گیرد. به همین دلیل، مفهوم مزایا و مطلوبیت را نمی توان در خصوص مجرمان انتزاعی و ثابت تلقی کرد، بلکه در ارزیابی ای که توسط بزهکار صورت می گیرد فایده با هزینه به صورت موردی و موقعیتی سنجدیده می شود. به عبارت دیگر، اولویت دادن به برخی مزیت ها به نسبت هزینه ها خواهد بود و رضایت مندی افراد تصویری است از آنچه ممکن است در ذهن آنها از این اولویت دادن ترسیم شود. بنابراین، گفتن اینکه این انتخاب عقلانی بوده یا خیر به شناختی دقیق از اطلاعات شخص مرتکب، ترجیحات او و نگرش او نسبت به خطر بستگی دارد. به همین دلیل، بزهکاران ممکن است بسته به شرایط مختلف به هزینه های اعدام توجه نکنند.

خطر مجازات شدن ایده اصلی مدعیان تبیین بازدارندگی مجازات بر اساس نظریه انسان اقتصادی است. رویکرد اقتصادی در تحلیل ارتکاب جرم مدعی است بزهکاران چونان کنشگرانی عاقل، فواید حاصل از ارتکاب را با هزینه ها می سنجدند و چنانچه کفه فواید سنگینی کند ارتکاب جرم قطعی است.

گرچه هزینه های ارتکاب جرم منحصر به هزینه های تحمیلی نظام عدالت کیفری نیست، اما مهم ترین آن که در محاسبات افراد

References:

- [1] Becker, G.S. Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*, 76(2), 169-217, 1968
- [2] Becker, G.S. "The Economic Way of Looking at Behavior", *Journal of Political Economy*, Vol. 101, 1993
- [3] Becker, G.S., "Irrational Behavior and Economic Theory", *Journal of Political Economy*, Vol. 70, 1962
- [4] Bonnie. S. Fisher and Steven.P. Lab, *Encyclopedia of Victimology and Crime Prevention*, Volume 2, translated by professors of criminal law and criminology, under the supervision of Ali Hossein Najafi Aberandabadi, Mizan Publishing, Tehran, 2014 [In Persian].
- [5] Elster, J., *Reason and Rationality* (Steven Rendall, Trans.), Princeton: Princeton University Press, 2009
- [6] Engelen, B., *Rationality and Institutions: an Inquiry into the Normative Implications of Rational Choice Theory* (Doctoral Dissertation), Katholieke Universiteit Leuven. Retrieved from: <http://lirias.kuleuven.be/handle/1979/975>, 2007
- [7] Friedman, Lawrence. *Deterrence*, Translated by Ruhollah Talebi Arani and Askar Kahramanpour Banat, third edition, Tehran: Strategic Studies Research Institute, 2011 ([In Persian]).
- [8] Haddad Zadeh, mohammadreza Et Al., Analyzing the effectiveness of execution in drug crimes in the light of theories of economic analysis of crime, *Criminal Law research Journal*, Vol 8 (31).2019, [In Persian].
- [9] Hedstorm, Peter, *Rational choice and sociology, the new palgrave dictionary of economy*, 2004
- [10] Hobbes, Diode, *An Essay on the Principles of Ethics*, translated by Majid Davoodi, Markaz Publishing, First Edition, Tehran, 2009 [In Persian].
- [11] Javan Jafari, Abdul Reza; and Seyyed Mohammad Javad Sadati. *Philosophical and sociological nature of punishment*, Tehran: Mizan publishing house. 2015 [In Persian].
- [12] Javan Jafari, Abdul Reza; Et al. *Deterrence and its measurement in punishment*, *criminal law research journal*, Year 7, Number 2. 2016 [In Persian].
- [13] Merle, Jean-Christopher, *German Idealism and The Concept of Punishment*, Cambridge University Press, 2009
- [14] Siegel, larry, *criminology*, wadsworth, fourth edition, 2011
- [15] Simonson, I. and A. Tversky , "Choice in Context - Tradeoff Contrast and Extremeness Aversion", *Journal of Marketing Research*, Vol. 29, No. 3. 1992
- [16] Tonry, Michael, , *The handbook of crime and punishment*, oxford university press, 1998
- [17] Wilkinson, N, and M. Klaes , *An Introduction to behavioral Economics*, Hampshire: Palgrave Macmillan. 2012
- [18] Winter, Harold, *The Economics of Crime*, translated by Hamid Bahremand Baghnazar and Zahra Sakiani, Justice, Tehran, 2015 [In Persian].
- [19] Yadipour, Mahdi, *An Introduction to Law and Economics*, Tehran, Imam Sadegh University Press, 2010 [In Persian].
- [20] Zaman Zadeh, Akbar, 2017, *Drug criminals as high-risk criminals in Iran's criminal justice system*, *Private and Criminal Law Research Quarterly*, Vol 13 (3). [In Persian].